

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

SAK:n LAUSUNTO HALLITUKSEN SELONTEOSTA KOTOUTUMISEN EDISTÄMISEN UUDISTAMISTARPEISTA

SAK katsoo, että hallituksen selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista on kiitettävän kattava kokonaisuus, jossa otetaan huomioon sekä yhteiskuntapolitiikan eri lohkot että heterogeenisen maahanmuuttajaväestön tarpeet ja haasteet. Selonteon valmistelussa on myös hyvin hyödynnetty tutkimustietoa. SAK pitää tärkeänä, että maahanmuuttoa koskevissa uudistuksissa otetaan huomioon ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisy, ja että linjaus on huomioitu myös selonteon valmistelussa. Selonteon heikkoutena on se, että työperäisten maahanmuuttajien tarpeita neuvontaan, kielikoulutuksen ja kotoutumiseen ei ole otettu riittävästi huomioon. SAK näkee, että niin kielikoulutusta kuin kotoutumiskoulutusta tulisi tarjota myös työperäisille maahanmuuttajille, koska kielitaito vaikuttaa myönteisesti työllistymiseen pitkällä tähtäimellä, edesauttaa kotoutumista ja lisää ns. pitovoimaa.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Ei lausuttavaa.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

SAK pitää tärkeänä, että selonteossa keskitytään myös maassa asuvien maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen. Keskeiset työllisyyspolitiikan toimenpide-ehdotukset ovat konkreettisia ja hyvin perusteltuja.

SAK kannattaa uudistusta, joka tulee parantamaan mahdollisuuksia hyödyntää palkkatukea maahanmuuttajien työllisyyden tukemisessa esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen aikana tai sen jälkeen. SAK tukee lämpimästi hallituksen päätöstä luoda Suomeen systemaattinen, tavoitteellinen ja liiketoimintaperusteinen välityömarkkinatoimija, joka hyödyttäisi myös osatyökyisten maahanmuuttajien työllisyyden edistämistä. Samalla on tärkeä, että vakiinnutetaan nopean työllistymisen koulutusta ja työssä oppimista yhdistävä SIB-kokeilu osaksi työvoimapalveluita.

SAK pitää erittäin tärkeänä työelämän vastaanottavuuden lisääntymistä ja toivoo, että työelämän monimuotoisuusohjelman avulla lisätään työnantajien rekrytointi- ja monimuotoisuusosaamista siten, että yritykset ja organisaatiot hyötyvät monimuotoisuudesta ja maahanmuuttajien pääsy osaamistaan vastaaviin tehtäviin ja uralla eteneminen helpottuvat. Olennaista on syrjinnän eri muotojen tiedostaminen ja purkaminen.

SAK on tuonut useasti esiin tarvetta lisätä työnteen ja kielen opiskelun yhdistämisen mahdollisuuksia. Tällä hetkellä TE-palveluvalikossa tähän tarkoitukseen vastaavia palveluita ovat työnantajien kanssa yhteishankintoina järjestettävät Työpaikkasuomi- ja Työpaikkaruotsi-koulutukset sekä Toimiva monimuotoinen työyhteisö -koulutukset, joita hyödynnetään kuitenkin vähäisesti.

SAK korostaa, että kielikoulutusta tulisi tarjota myös työperäisille maahanmuuttajille, koska kielitaito vaikuttaa myönteisesti työllistymiseen pitkällä tähtäimellä, edesauttaa kotoutumista ja lisää ns. pitovoimaa. Kielikoulutusta olisi järjestettävä mahdollisuuksien mukaan työpaikoilla ja työajalla tai vaihtoehtoisesti tukea maahanmuuttajien osallistumista kielikoulutukseen työajan ulkopuolella. Työnantajan tulisi huolehtia ulkomaisen työntekijän asianmukaisesta kielikoulutuksesta, eritoten mikäli työntekijä rekrytoidaan suoraan kolmansista maista työnantajien tarpeisiin.

Maahanmuuttajien aiempaa osaamista ja lähtömaissa suoritettuja tutkintoja ei Suomessa edelleenkään kyetä tunnistamaan ja tunnustamaan koulutusjärjestelmässä tai työelämässä riittävästi. Tarvitaan ketterä ja joustava EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden ammattilaisten täydennyskoulutusmalli, joka tähtää ulkomailla suorittaneiden maahanmuuttajien ammattipätevyys-tunnustamiseen, ammatinharjoittamisoikeuden myöntämiseen ja työllistymiseen.

Selonteossa on kiitettävästi korostettu tarvetta nostaa maahanmuuttajien osaamistasoa vastaamaan muuttuviin osaamistarpeisiin. Selonteossa käsitellään useissa kohdissa vapaan sivistystyön tarjoamia kotoutumiskoulutuksia. Vapaa sivistystyön tarjonta on kuitenkin huomattavasti laajempi kuin selonteossa käy ilmi. Vapaa sivistystyö tarjoaa erilaisia muitakin koulutuksia, jotka lisäävät osaamista laajasti, muun muassa työelämätaitoja ja ammatillista osaamista. Vapaan sivistystyön vahvuuksia on erittäin laaja verkosto ja matala kynnyksellä osallistua koulutukseen. Vapaan sivistystyön roolia on syytä korostaa myös osaamistason nostamisen välineenä.

SAK pitää niin ammatillisen koulutuksen kuin korkeakoulutuksen toimenpiteitä kannatettavina. Korkeakoulutuksen osalta selonteosta ei käy tarkasti selville, mitä tarkoitetaan S2-kielen kohdalla opiskelijalla. SAK pitää erittäin tärkeänä, että korkeakoulujen tarjoamaa edistyneemmän tason S2-kieltä on tarjolla myös avoimen korkeakouluväylän kautta kaikille työkäisille, joilla on tarvetta kehittää kielitaitoaan.

Opiskeluvalmiuksia tukevia opintojen (OPVA) tavoitteena on vahvistaa kielellisiä, matemaattisia tai tietoteknisiä tai opiskelutekniikkaan liittyviä taitoja. SAK painottaa henkilökohtaistamisprosessin merkitystä osana maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden OPVA-opintoja sekä toisen asteen ammatillisia opintoja. Ammatillisessa koulutuksessa henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS) kirjataan ja kartoitetaan opintojen ohella myös opiskelijan oppimisvalmiuksiin liittyvät tekijät, jotka huomioidaan opintojen toteutuksessa. On tärkeää, että suunnitelman toteutumista seurataan ja päivitetään aktiivisesti ja että sen toteutus vastaa opiskelijan henkilökohtaista tarvetta aidosti ja joustavasti. Työelämäyhteyden vahvistaminen osana ammatillisia ja niihin valmentavia opintoja on erityisen tärkeää kohderyhmässä, jonka omat verkostot Suomen työelämään ovat heikot.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Ei lausuttavaa.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Kuten selonteossa todetaan maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluiden saatavuudessa sekä toimintamalleissa on vaihtelua, ja ohjaus- ja neuvontapalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta eri syistä maahan muuttaneille on tarpeen parantaa.

SAK on yhdessä muiden työmarkkinakeskusjärjestöjen kanssa yhteisessä kannanotossa ehdottanut, että lupamenettelyn yhteydessä tulijalle on annettava tietoa Suomen työmarkkinoista ja työelämästä sekä työnteon ehdoista työntekijän äidinkielellä. Ulkomaalaislain 72 §:n mukaan työnantajan on liitettävä työntekijän oleskelulupahakemukseen työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettu selvitys työnteon keskeisistä ehdoista. Oleskelulupahakemukseen liittyvät veloitteet eivät kuitenkaan edellytä informaation antamista työntekijän omalla äidinkielellä. SAK ehdottaa, että ulkomaalaislakia muutetaan siten, että oleskelulupasäännöksiin lisätään työnantajille veloitteet esittää selvitys työsuhteen keskeisistä ehdoista työntekijän omalla äidinkielellä. Tärkeintä joka tapauksessa olisi, että lupamenettelyn/töihin tulon yhteydessä tulijalle annettaisiin tietoa Suomen työmarkkinoista ja työelämästä sekä työnteon keskeisistä ehdoista työntekijän äidinkielellä.

Suomalainen työ- ja työehtosopimuslainsäädäntö saattaa olla aivan tuntematonta jopa perustoimintaperiaatteiltaan monelle ulkomaalaiselle työntekijälle. Kaikki ulkomaalaiset työntekijät eivät saa omalla äidinkielellään ymmärrettävää tietoaineistoa työsuhteensa oikeuksista ja veloitteista viranomaislähteistä. Ulkomaalaisten työntekijöiden yhdenvertaisen aseman ja työelämä tietämyksen lisäämiseksi heidän käytettävissään olisi hyvä olla äidinkielen selostus työlainsäädännön ja työehtosopimusten keskeisestä sisällöstä. Luontevin taho tämän selostuksen

toimittajaksi on ulkomaalaisen työntekijän töihin palkkaava työnantaja. Palkatessaan ulkomaalaisen työntekijän ottaa työnantaja samalla informointivastuun työntekijän ymmärtämyksestä Suomalaisten työsäädösten ja työehtomääräysten osalta. Työnvoiman käytön pilkkominen lukuisiin alihankintaketjuihin sekä runsas vuokratyövoiman käyttäminen vaikeuttavat edelleen tätä tiedonvälitystä.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumishjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

SAK on pitkään esittänyt huolta siitä, kotouttamiskoulutuksen kilpailutus on johtanut siihen, että valinnan ratkaiseva kriteeri on usein pelkästään edullinen hinta eikä laatu. SAK on korostanut, että koulutuksen valintakriteereihin tulee pikaisesti lisätä laatuvaatimukset.

SAK pitää hyvänä, että kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet uudistetaan. On tärkeä, että koulutuksen laadun kehittämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi valmistellaan hankinnoissa noudatettavat valtakunnalliset laatukriteerit, joissa määriteltäisiin ainakin kotoutumiskoulutuksen opettajilta vaadittava osaaminen ja opetustiloihin liittyvät vähimmäisvaatimukset. Kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuuden lisäämiseksi kehitetään tulosperustaisia hankintoja ja selvitetään myös dynaamisen hankintajärjestelmän käyttöönoton mahdollisuuksia ja hyötyjä.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Ei lausuttavaa.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Ei lausuttavaa.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

SAK kannattaa esitettyjä toimenpiteitä.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Maahanmuuttajien työttömyys Suomessa on pitkään ollut korkeampi kuin kantasuomalaisten, johon myös OECD on kiinnittänyt huomiota. Eryityisesti pakolaistaustaisten maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on muita ryhmiä alhaisempi. Tyypillisin maahanmuuttajien työllistymisen este liittyy kielitaitovaatimuksiin. ELY-keskuksen kyselyn mukaan noin 80 prosenttia työnantajista palkkaa mieluummin suomalaisen kuin ulkomaalaisen työttömän työnhakijan. Maahanmuuttajan palkkaamisen esteeksi ilmoitettiin täydellisen kielitaidon puute. Hyvää suomen kielen taitoa edellytetään myös usein työpaikkailmoituksissa, vaikka se ei olisi työtehtävien hoitamisen kannalta olennaista. Yksi maahanmuuttopolitiikan suurimmista haasteista onkin kielikoulutuksen ohella, miten pystytään vaikuttamaan ennakkoluuloihin ja syrjintään työmarkkinoilla.

SAK korostaa, että kielikoulutusta tulisi tarjota myös työperäisille maahanmuuttajille, koska kielitaito vaikuttaa myönteisesti työllistymiseen pitkällä tähtäimellä, edesauttaa kotoutumista ja lisää ns. pitovoimaa. Kielikoulutusta olisi järjestettävä mahdollisuuksien mukaan työpaikoilla ja työajalla tai vaihtoehtoisesti tukea maahanmuuttajien osallistumista kielikoulutukseen työajan ulkopuolella.

Korkeakouluja, ammatillista koulutusta sekä työ- ja elinkeinoelämää edustavat järjestöt ovat esittäneet kansainvälisten opiskelijoiden määrän moninkertaistamista korkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan Suomen korkeakouluista valmistuneet kansainväliset opiskelijat eivät kuitenkaan kelpaa yrityksille - vain alle puolet heistä työllistyy valmistumisensa jälkeen. Ilman suomen ja/tai ruotsin kielen taitoa on Suomessa edelleen vaikea työllistyä – on vähän paikkoja, jossa pärjää vain englannilla. Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden suomen tai ruotsin kielen opiskelu olisi siksi järkevä sisällyttää tutkintovaatimuksiin.

Maahanmuuttajien aiempaa osaamista ja lähtömaissa suoritettuja tutkintoja ei Suomessa edelleenkään kyetä tunnistamaan ja tunnustamaan koulutusjärjestelmässä tai työelämässä riittävästi. Tarvitaan ketterä ja joustava EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden ammattilaisten täydennyskoulutusmalli, joka tähtää ulkomailla suorittaneiden maahanmuuttajien ammattipätevyys tunnustamiseen, ammatinharjoittamisoikeuden myöntämiseen ja työllistymiseen.

Kielitaidon merkitystä ei kannata arvioida ainoastaan työllisyyden vaan myös kotoutumisen näkökulmasta. Kielikoulutusta sisältävän kotouttamiskoulutuksen kilpailutus on johtanut siihen, että valinnan ratkaiseva kriteeri on usein pelkästään edullinen hinta eikä laatu. Koulutuksen valintakriteereihin tulee pikaisesti lisätä laatuvaatimukset. Usein kuitenkin unohdetaan, että kielitaito ei ole pelkästään työllistämisen edistävä tekijä, vaan mahdollisuus olla mukana ympäröivässä yhteisössä.

Aaltonen Erja
SAK ry - Työ ja turva -osasto/Kyntäjä